

اطلاعات

INFORMATION LOGY

چکیده

تحقیق حاضر بر آن است که مشخص کند اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی در دانشگاه های دولتی ایران، از چه مجراها و منابعی برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می کنند. با استفاده از آزمون Anova و رتبه بندی Duncan روش «مطالعه انفرادی» با میانگین ۲/۷۴ در رتبه اول بوده و به عنوان متداول ترین روش کسب اطلاعات میان گروه های مورد مطالعه مشخص گردید. همچنین کتاب با میانگین ۲/۷۱ و اینترنت با میانگین ۲/۳۷ به ترتیب به عنوان بیشترین منابع اطلاعاتی چاپی و الکترونیکی مورد استفاده گروه های مورد مطالعه قرار گرفته است. فقدان شرایط کافی برای شرکت اساتید و دانشجویان در همایش های داخلی و خارجی، تمرکز اکثر سازمان ها و نهادهای بازرگانی در شهر تهران، مجهز نبودن اکثر دانشگاه ها به فن آوری های الکترونیکی، و نیز نبود مرکزی در نقش آموزشگر بازیابی اطلاعات برای جامعه مورد مطالعه عمده ترین مشکلات دستیابی به منابع اطلاعاتی عنوان شده است.

کلیدواژه ها: روش های دسترسی، مدیریت بازرگانی، منابع اطلاعاتی، دانشگاه دولتی، اعضای هیأت علمی، دانشجویان.

روش های دستیابی اعضای
هیأت علمی و دانشجویان
کارشناسی ارشد مدیریت
بازرگانی دانشگاه های دولتی
به منابع اطلاعاتی مدیریت

حمید قاضی زاده

دکتر زاهد بیگدلی

روش‌های دستیابی اعضای هیأت علمی و دانشجویان

کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی دانشگاه‌های دولتی ایران

به منابع اطلاعاتی مدیریت

حمید قاضی‌زاده^۱

دکتر زاهد بیگدلی^۲

مقدمه

مسئله دسترسی به منابع که در قرن پیشین از ویژگی‌های منحصر به فرد برخوردار بود، امروزه به گونه‌ای دیگر نمود پیدا کرده و اصل دسترسی، بازیابی اطلاعات، و مشکلات مربوط به آن را از ارکان هر نظام، مؤسسه و هر مکانی خاص قلمداد می‌کند؛ به طوری که برنامه‌ریزی صحیح جهت آشنایی با مجراها و روش‌های بازیابی و اجتناب از مشکلات مربوط، سبب بقاء سازمان‌ها و رفع مشکلات نیازمندان و شکوفایی آنها می‌شود. به دلیل حجم بسیار زیاد و فزاینده اطلاعات و همچنین موجودیت اطلاعات در محمل‌ها و مکان‌های مختلف یکی از مسائل اساسی و مهم این عرصه، دسترسی به انواع اطلاعات مورد نظر از طریق مجراها و روش‌های گوناگون است.

برای دسترسی به منابع اطلاعاتی مورد نظر استفاده‌کنندگان، می‌باید روابط مختلف و انواع مسیرها با توجه به حرفه و شغل، علل نیازهای استفاده‌کنندگان و نیز مشخصات و موقعیت حرفه‌ای آنها تحلیل شود؛ و این به نوبه خود از طریق شناخت انواع روش‌ها و کانال‌های دسترسی، حداکثر و حداقل میزان استفاده از منابع اطلاعاتی چاپی و الکترونیکی توسط استفاده‌کنندگان، متداول‌ترین روش‌های کسب اطلاعات، و

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز

hamid2506@yahoo.com

۲. دانشیار دانشگاه شهید چمران اهواز

رایج‌ترین محل تأمین اطلاعات به دست می‌آید. با مشخص شدن ماهیت روش‌ها و مجراهای مختلف و میزان استفاده یا عدم استفاده از آنها، می‌توان با تصمیم‌گیری‌های صحیح موارد بهینه را گسترش داد، روش‌های کاربردی و نقش‌آفرین را ترویج، مجراهای مفیدی را که به نوعی ناشناخته مانده‌اند مشخص و از روش‌های وقت‌گیر و بدون کاربرد صرف نظر کرد. پژوهش حاضر با توجه به انواع روش‌های ممکن دسترسی به منابع اطلاعاتی مدیریت، توسط جامعه استفاده‌کننده خاص (شامل اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی) سعی دارد تا ضمن شناسایی مجراها و روش‌های دسترسی به منابع اطلاعاتی، متداول‌ترین روش کسب اطلاعات، رایج‌ترین محل تأمین اطلاعات، و مرسوم‌ترین کاربرد خدمات اینترنت (به‌عنوان فن‌آوری روز) میان جامعه مورد تحقیق را تشخیص و روش‌های مناسب جهت تسهیل دسترسی به منابع اطلاعاتی را برای جامعه مورد نظر پیشنهاد نماید.

اهداف تحقیق

تحقیق حاضر بر آن است که به سؤال کلی ذیل پاسخ دهد:

اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی ایران، از چه مجراها و منابعی برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند؟

به همین منظور پرسش‌های زیر تدوین گردید:

۱. از کدام منابع اطلاعاتی (چاپی و الکترونیکی) بیشتر از همه استفاده می‌شود؟ چرا؟
۲. متداول‌ترین روش کسب اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در دانشگاه‌های دولتی ایران کدام است؟
۳. استفاده از کدام یک از خدمات اینترنت میان گروه‌های جامعه مورد تحقیق متداول‌تر است؟ چرا؟
۴. آیا میان اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی از نظر میزان استفاده از منابع چاپی اختلاف معنی‌داری وجود دارد؟
۵. آیا از نظر میزان استفاده اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد از منابع الکترونیکی، اختلاف معنی‌داری میان آنها وجود دارد؟

۶. آیا اختلاف معنی‌داری میان افراد مورد مطالعه از نظر میزان استفاده از منابع اطلاعاتی با توجه به متغیرهایی مانند جنسیت، مدرک تحصیلی، مرتبه علمی، سابقه و زمینه فعالیت وجود دارد؟

۷. آیا اختلاف معنی‌داری میان دانشجویان کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های دولتی تهران و دانشگاه‌های شهرستان‌ها از نظر میزان استفاده از روش‌ها وجود دارد؟

۸. آیا اختلاف معنی‌داری میان اعضای هیأت علمی در دانشگاه‌های دولتی تهران و دانشگاه‌های شهرستان‌ها از نظر بهره‌گیری از روش‌های متفاوت وجود دارد؟
برای پاسخگویی به پرسش‌های فوق از تحلیل واریانس، آزمون مقایسه‌ای دانکن و مجذور خی استفاده شد.

مطالعات پیشین

الف. در خارج

گرچه سابقه بررسی روش‌های دسترسی به اطلاعات در خارج از کشور به دهه ۱۹۲۰ میلادی بازمی‌گردد، کار عملی و پژوهش‌های اصیل در این زمینه بعد از سال ۱۹۵۰ در امریکا آغاز شد. لاین و گریوری^۱ (۱۹۷۲) پژوهشی در زمینه نیازهای اطلاعاتی متخصصان علوم اجتماعی انجام دادند. آنها به این نتیجه رسیدند که میزان استفاده از منابع اطلاعاتی و همچنین انواع منابع مورد استفاده در رشته‌های گوناگون با یکدیگر متفاوت است. آنها همچنین دریافتند که روانشناسان بیشتر از چکیده‌نامه‌ها و اقتصاددانان بیشتر از سایر نشریات ادواری استفاده می‌کنند. آیکوچا - اودانگو^۲ (۲۰۰۳)، در مقاله‌ای با عنوان «نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی ماهیگیران صنعتی کشور اوگاندا» به این نتیجه رسیدند که مردم ماهیگیر نیازمند انواع متفاوتی از اطلاعات جهت اجرای مؤثرتر در فعالیت‌های شغلی خود بوده و نقش بخش‌ها و دستگاه‌های دولتی را در تأمین نیازهای اطلاعاتی ماهیگیران حائز اهمیت دانسته‌اند. هالتون^۳ (۲۰۰۳)، در مقاله‌ای تحت عنوان «برداشت دانشجویان از مفهوم بازیابی اطلاعات: مفاهیمی جهت ایجاد محیط یادگیری»، چنین بیان کرد که طرح بازیابی اطلاعات، محیط‌های یادگیری و آموزشی و سایر مفاهیم مرتبط و مهم در این حوزه از دیدگاه کشاورگران بسیار حائز اهمیت است. همچنین یافته‌ها نشان داد که وجود پنج عامل کیفی متفاوت از مفهوم بازیابی اطلاعات، شامل مهارت افزایشی، دستیابی سریع، سازماندهی اطلاعات،

1. Line and Gravery
2. Ikoja-Odongo
3. Halttunen

یکسان‌سازی داده‌ها و مقایسه داده‌ها میان دانشجویان رایج است و هر کدام از این عوامل به گونه‌ای با یکدیگر مرتبطند.

ب. در ایران

تاریخچه این موضوع در ایران با طرحی پژوهشی توسط گروه آموزش کتابداری دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران در سال (۱۳۵۴) آغاز شد. یافته‌های مذکور نشان داد که اعضای هیأت علمی آن دانشکده، بیشتر از کتاب برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند و بخش عمده مجموعه کتابخانه‌ها را کتاب تشکیل می‌دهد. جهانگیر (۱۳۷۹) در رساله خود با عنوان «مطالعه رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های بیرجند» کمبود نشریات خارجی، کمبود کتب غیرفارسی، عدم روزآمدی منابع، عدم ارتباط کتابخانه با سایر مراکز اطلاعاتی، کمبود کتب فارسی، کمبود نشریات داخلی، عدم وجود متخصص کتابداری، عدم آشنایی کتابدار با منابع تخصصی را از جمله مشکلات موجود برای گروه‌های مورد مطالعه دانسته است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

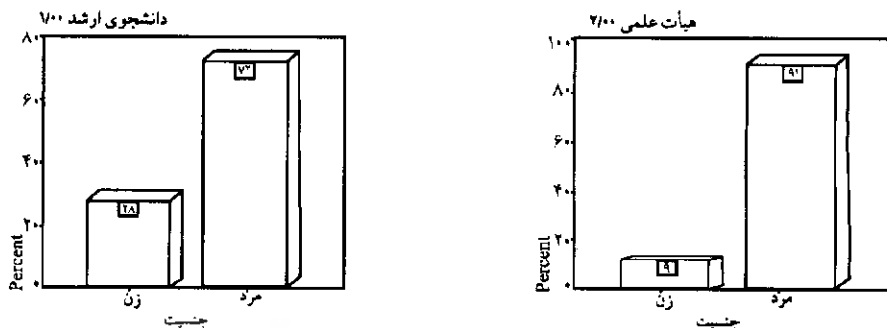
برخی اطلاعات مربوط به آزمودنی‌ها در قالب جداول آماری به شرح ذیل است:

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد برحسب جنس

جنس	هیأت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
زن	۲	۹	۲۵	۲۸	۲۷	۲۴/۳
مرد	۲۰	۹۱	۶۴	۷۲	۸۴	۷۵/۷
جمع	۲۲	۱۰۰	۸۹	۱۰۰	۱۱۱	۱۰۰

همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد از کل ۱۱۱ نفر جامعه مورد مطالعه، مورد اعضای هیأت علمی ۲ نفر (۹ درصد) مربوط به زنان و ۲۰ نفر (۹۱ درصد) مربوط به مردان است، همچنین در مورد دانشجویان کارشناسی ارشد ۲۵ نفر (۲۸ درصد) را زنان و ۶۴ نفر (۷۲ درصد) را مردان تشکیل داده است. همچنین

از کل جامعه مورد مطالعه، ۲۷ نفر (۳/۲۴ درصد) مربوط به زنان و ۸۴ نفر (۷/۷۵ درصد) مربوط به مردان بوده که جنسیت جامعه مورد تحقیق را مشخص می‌کند (نمودار شماره ۱).

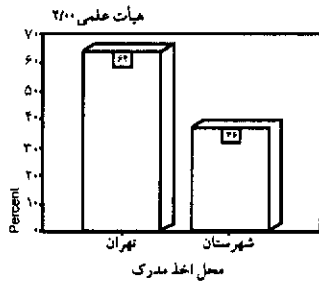

نمودار ۱. جامعه مورد مطالعه برحسب جنس

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد جامعه مورد مطالعه برحسب محل تدریس / تحصیل

محل تدریس / تحصیل	اعضای هیأت علمی		دانشجویان ارشد		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
تهران	۱۴	۶۴	۵۹	۶۷	۷۱	۶۴
شهرستان	۸	۳۶	۳۰	۳۳	۴۰	۳۶
جمع	۲۲	۱۰۰	۸۹	۱۰۰	۱۱۱	-

همان‌گونه که جدول ۲ نشان می‌دهد در مقایسه محل تدریس برای اعضای هیأت علمی، ۱۴ نفر (۶۴ درصد) در تهران و ۸ نفر (۳۶ درصد) در دانشگاه‌های دولتی شهرستان‌ها مشغول به تدریس هستند، همچنین در مقایسه محل تحصیل دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی به تفکیک تهران و شهرستان ۵۹ نفر (۶۷ درصد) مستقر در تهران و ۳۰ نفر (۳۳ درصد) در دانشگاه‌های دولتی شهرستان‌ها در حال تحصیل هستند. به عبارت دیگر، ۷۱ نفر (۶۴ درصد) از کل جامعه مورد مطالعه در تهران و ۴۰ نفر (۳۶ درصد) در شهرستان‌های کشور مستقر هستند (نمودار ۲).

نمودار ۲. جامعه مورد مطالعه برحسب محل تدریس / تحصیل

یافته‌های مربوط به سؤال‌های پژوهش

سؤال ۱: از کدام منابع اطلاعاتی (چاپی و الکترونیکی) بیشتر از همه استفاده می‌شود؟ چرا؟

بین میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی در میان گروه‌های مورد مطالعه تفاوت معنی‌دار وجود ندارد = H_0 . بین میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی در میان گروه‌های مورد مطالعه، تفاوت معنی‌دار وجود دارد = H_1

با مشاهده جدول ۳، چون مقدار آماره آزمون ($F = 41/8$) بزرگ‌تر از $F_{95/0.05697} = 2/0.5$ جدول توزیع F است، پس H_0 رد می‌شود، یعنی بین میانگین استفاده از منابع اطلاعاتی تفاوت معنی‌دار موجود است. به عبارت دیگر، چون مقدار سطح معنی‌دار صفر ($Sig=0$) کوچک‌تر از سطح آلفا ($\alpha = 0/5$) است، پس تفاوت معنی‌دار است.

جدول ۳. تحلیل واریانس بیشترین استفاده از منابع اطلاعاتی

نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	نسبت آزمون F
سؤال رد می‌شود	۰/۵	صفر	۶۵۶،۷	۴۱/۸۵

جدول ۴. نتایج رتبه‌بندی بیشترین استفاده از منابع با استفاده از آزمون دانکن

منابع اطلاعاتی	تعداد استفاده	زیرگروه‌های استفاده تا سطح ۵ درصد			
		۱	۲	۳	۴
کتاب	۱۰۹				۲/۷۱
اینترنت	۱۰۵			۲/۳۷	
نشریه‌های ادواری	۱۰۱		۲/۰۹		
گزارش‌های مالی	۷۲	۱/۶۳			
گزارش‌های اقتصادی سال	۶۹	۱/۵۹			
CD های علمی	۸۰	۱/۵۸			
خلاصه تحولات اقتصادی کشور	۶۶	۲/۵۶			
شاخص‌های توسعه جهانی	۶۲	۱/۴۷			
سطح معنی‌دار		۱	۱	۱	۰/۱۹

جدول ۴ نشان می‌دهد که کتاب با میانگین ۲/۷۱ بیش از سایر منابع مورد استفاده بوده است. در میان منابع الکترونیکی، اینترنت با میانگین ۲/۳۷ بیشتر از سایر منابع مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین از منابع الکترونیکی، اینترنت با درجه اهمیت زیاد و میانگین ۲/۳۷ رتبه اول (بیشترین استفاده) و صفحات فشرده (سی. دی) با میانگین ۱/۵۸ رتبه پایین (کمترین استفاده) را به خود اختصاص داده است. نتیجه کلی این است که بعد از گذشت بیش از دو دهه از پیدایش منابع الکترونیکی، هنوز منابع چاپی جزء مهم‌ترین و پر استفاده‌ترین منابع مطالعه به‌شمار می‌رود.

علت استفاده از منابع چاپی را شاید بتوان به ویژگی‌های منحصر به فرد این‌گونه منابع، از قبیل امکان مطالعه بدون نیاز داشتن به تجهیزات، فراوانی، مقرون به صرفه بودن، فرهنگ جا افتاده استفاده از آن و پیشینه قابل قبولی که این منابع از خود به جای گذاشته‌اند دانست.

سؤال ۲: متداول‌ترین روش کسب اطلاعات علمی در دانشگاه‌های مورد مطالعه کدام است؟

چون مقدار آماره آزمون $(F = 51/43)$ بزرگ‌تر از $1/97$ و $95/0$ جدول F توزیع F می‌باشد، پس H_0 رد می‌شود، یعنی بین میانگین استفاده از روش‌های کسب

اطلاعات در میان گروه‌های مورد مطالعه، تفاوت معنی‌داری موجود است. به عبارت دیگر، چون مقدار سطح معنی‌دار صفر ($Sig=0$) کوچک‌تر از سطح آلفا ($\alpha=0/5$) است، پس تفاوت معنی‌دار میان گروه‌ها موجود است (جدول ۵).

جدول ۵. تحلیل واریانس متداول‌ترین روش کسب اطلاعات

نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	نسبت آزمون F
سؤال رد می‌شود	۰/۵٪	صفر	۱۰۱،۱۳	۵۱/۴۳

با استفاده از آزمون رتبه‌بندی دانکن، رتبه‌های میانگین استفاده از روش‌های مختلف کسب اطلاعات در جدول ۶ ارائه می‌شود.

جدول ۶. نتایج رتبه‌بندی متداول‌ترین روش کسب اطلاعات با استفاده از آزمون دانکن

روش‌های کسب اطلاعات علمی	تعداد استفاده	زیرگروه‌های استفاده تا سطح ۵ درصد						
		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
مطالعه انفرادی ۹۷								۲/۷۴
استفاده از کتابخانه دانشکده	۵							۲/۵۱
خرید کتاب از کتابفروشی و نمایشگاه‌های داخلی	۱۰۰					۲/۱۶		
کتابخانه شخصی	۸۵					۲/۱۵		
استفاده از سایر کتابخانه‌های شهر	۷۳					۱/۹۹		
مشورت با همکاران	۸۱					۱/۹۶		
اشتراک مجلات تخصصی به صورت انفرادی	۶۸				۱/۵۷			
اشتراک فردی در شبکه‌های اطلاع‌رسانی خارجی	۶۶				۱/۵۶			
اشتراک فردی در شبکه‌های اطلاع‌رسانی داخلی	۷۱				۱/۵۵			
استفاده از سایر کتابخانه‌های کشور	۶۲				۱/۵۳			
شرکت در کنفرانس‌های داخلی	۶۹			۱/۳۸	۱/۳۸			
عضویت در انجمن‌های تخصصی داخل کشور	۵۶			۱/۲۷	۱/۲۷			
شرکت در کنفرانس بین‌المللی و منطقه‌ای	۵۳						۱/۰۸	
عضویت در انجمن‌های خارج کشور	۵۱					۱/۰۸	۱/۰۴	
سطح معنی‌دار				۰/۰۶۸	۰/۳۰۲	۰/۰۹۷	۰/۰۸۸	۱

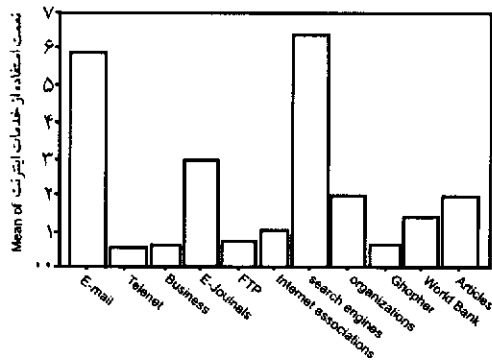
با استفاده از آزمون رتبه‌بندی دانکن، رتبه‌های میانگین استفاده از انواع خدمات اینترنت در جدول شماره ۸ به شرح زیر ارائه می‌گردد:

جدول ۸. نتایج رتبه‌بندی متداول‌ترین خدمات اینترنت میان گروه‌ها با استفاده از آزمون دانکن

زیرگروه‌های استفاده تا سطح ۵ درصد				تعداد استفاده	خدمات اینترنت
۴	۳	۲	۱		
۰/۶۳				۱۱۱	خدمات انواع راهنماها و موتورهای کاوش
۰/۵۹				۱۱۱	پست الکترونیک
	۰/۳۱			۱۱۱	مجله‌های الکترونیکی
		۰/۱۹		۱۰۹	خدمات سازمان‌ها و مراکز اقتصادی
		۰/۱۸		۱۱۰	مراکز اطلاعاتی کتاب‌شناختی برای جست‌وجوی مقاله
		۰/۱۳	۰/۱۳	۱۰۸	خدمات سایت بانک جهانی
			۰/۱۱	۱۱۱	خدمات انجمن‌های وابسته به اینترنت
			۰/۰۷	۱۱۱	خدمات پروتکل فایل (FTP)
			۰/۰۶	۱۱۱	خدمات تجاری
			۰/۰۵	۱۱۰	خدمات گوفر (مشاهده فهرست‌وار اطلاعات)
			۰/۰۵	۱۱۱	خدمات تلنت
			۰/۱۸		سطح معنی‌داری

با مشاهده جدول فوق چنین مستفاد می‌گردد که «خدمات انواع راهنماها و موتورهای کاوش» با درجه اهمیت زیاد و کسب میانگین ۰/۶۳ در رتبه نخست و «خدمات تلنت» با درجه اهمیت کم و کسب میانگین ۰/۰۵ در رتبه آخر جدول دانکن بوده یعنی کمترین استفاده را به خود اختصاص داده است.

همچنین «خدمات پست الکترونیکی» با کسب میانگین ۰/۵۹ در رتبه دوم جدول بوده و نشان‌دهنده این نکته است که خدمات پست الکترونیکی پس از موتورهای کاوش، به عنوان مهم‌ترین خدماتی است که از اهمیت زیادی نزد گروه‌ها برخوردار است (نمودار ۴).

نمودار ۴. متداول‌ترین خدمات اینترنت بین گروه‌ها

سؤال ۴: آیا میان اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد از نظر میزان استفاده از منابع چاپی اختلاف معنی‌داری وجود دارد؟

به منظور انجام چنین مقایسه‌ای همه منابع چاپی مندرج در پرسشنامه مورد تحلیل قرار گرفت و آزمون آماری مجذور خی برای هر کدام از آنها به کار برده شد.

کتاب

میان اساتید و دانشجویان از نظر میزان استفاده آنها از کتاب، اختلاف معنی‌دار وجود

ندارد = H_0

میان اساتید و دانشجویان از نظر میزان استفاده آنها از کتاب، اختلاف معنی‌دار وجود

دارد = H_1

با توجه به محاسبات انجام شده، مقدار آماره آزمون برابر است با:

$$\chi_{\alpha, r}^2 = \chi_{\gamma, 0.059}^2 = 5.99 \quad \chi_{\gamma}^2 = 8.6$$

از آنجا که مقدار آماره آزمون ($\chi^2 = 8.6$) در ناحیه رد H_0 قرار دارد، پس فرضیه صفر رد می‌شود، یعنی وجود اختلاف میان دو گروه از نظر میزان استفاده آنها از کتاب مشهود است. ارقام به دست آمده نشان می‌دهد که میزان استفاده اعضای هیأت علمی از کتاب کمتر از دانشجویان است.

ماحصل نتایج سؤال ۴، به صورت کلی در جدول شماره ۹ مطرح شده است.

جدول ۹. میزان استفاده دو گروه از منابع چاپی

نوع منبع اطلاعاتی	نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معنی دار	درجه آزادی	مجذور خی
کتاب	سؤال رد می شود	۵٪	۰/۰۱	۲	۸/۶۱
نشریه های ادواری	سؤال تأیید می شود	۵٪	۰/۵۱	۲	۱/۳۳
گزارش های مالی	سؤال تأیید می شود	۵٪	۰/۸۳	۲	۰/۳۵
خلاصه تحولات اقتصادی	سؤال رد می شود	۵٪	۰/۰۰۱	۲	۱۳/۲۲
گزارش های اقتصادی سال	سؤال رد می شود	۰/۰۰۰		۲	۱۹/۵۳
شاخص های توسعه	سؤال رد می شود	۵٪	۰/۰۲۲	۲	۱۲/۲۰

سؤال ۵: آیا از نظر میزان استفاده اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی ارشد از منابع الکترونیکی اختلاف معنی داری وجود دارد؟ همان طور که جدول ۱۰ نشان می دهد، بین اعضای هیأت علمی و دانشجویان در استفاده از اینترنت اختلافی مشاهده نمی گردد؛ اما در مورد استفاده از صفحات فشرده در سطح ۱٪ معنی دار است.

جدول ۱۰. میزان استفاده دو گروه از منابع الکترونیکی

نوع منبع اطلاعاتی	نتیجه آزمون	میزان خطا	سطح معنی دار	درجه آزادی	مجذور خی
صفحات فشرده (CD)	سؤال تأیید می شود	۵٪	۱٪	۲	۲/۲
اینترنت	سؤال رد می شود	۵٪	۲٪	۲	۷/۰۵

سؤال ۶: آیا اختلاف معنی داری میان گروه های مورد مطالعه از نظر میزان استفاده از منابع اطلاعاتی با توجه به متغیرهایی مانند جنسیت، مدرک تحصیلی، مرتبه علمی، پیشینه و زمینه فعالیت وجود دارد؟

کتاب

بین جنسیت افراد مورد مطالعه و استفاده آنها از کتاب رابطه معناداری وجود

ندارد = H0

بین جنسیت افراد مورد مطالعه و استفاده آنها از کتاب رابطه معناداری وجود

دارد = H1

جدول ۱۱ نشان می‌دهد که مقدار آماره آزمون $\chi^2_{2,0.95} = 2/6$ است، این مقدار از $\chi^2_{2,0.95} = 5/9$ کوچک‌تر است. پس H0 رد نمی‌شود، یعنی میزان استفاده دو گروه از کتاب با هم برابر است. به عبارت دیگر، بین جنسیت افراد مورد مطالعه و میزان استفاده آنها از کتاب رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

جدول ۱۱. تأثیر جنسیت بر میزان استفاده از کتاب

مجدور خی	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	میزان خطا	نتیجه آزمون
۲/۶	۳۲۰	۰/۲۷	٪۵	سؤال تأیید می‌شود

در مورد سایر منابع اطلاعاتی (متغیرها) شامل نشریه‌های صفحات ادواری، صفحات فشرده علمی، اینترنت، گزارش‌های مالی، خلاصه تحولات اقتصادی، گزارش‌های اقتصادی سال، و شاخص‌های توسعه نیز همین آزمون به کار برده شد. در تمام موارد، به جز در مورد مقوله اینترنت، نتیجه آزمون حاکی از عدم وجود رابطه معنی‌دار میان جنسیت افراد و متغیرهای مذکور بود. جدول ۱۲، تأثیر جنسیت بر میزان استفاده از اینترنت به تفکیک دو گروه (دانشجویان کارشناسی ارشد بازرگانی و اساتید) را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲. تأثیر جنسیت بر میزان استفاده از اینترنت به تفکیک دو گروه

اینترنت	هیأت علمی		دانشجویان ارشد		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
زن	۴	۱۸	۲۳	۲۶	۲۷	۲۴
مرد	۱۸	۸۲	۶۶	۷۴	۸۴	۷۶
جمع	۲۲	۱۰۰	۸۹	۱۰۰	۱۱۱	۱۰۰

نتایج حاصل از تأثیر جنسیت بر میزان استفاده افراد از سایر منابع اطلاعاتی (متغیرها) به صورت کلی در جدول ۱۳ آمده است.

جدول ۱۳. تأثیر جنسیت بر میزان استفاده از سایر منابع اطلاعاتی

مجدور خی	درجه آزادی	سطح معنی‌دار	میزان خطا	نتیجه آزمون	نوع منبع اطلاعاتی
۲/۲۵	۲	۰/۱۹	%۵	سؤال تأیید می‌شود	نشریه‌های ادواری
۱/۴۷	۲	۰/۴۷	%۵	سؤال تأیید می‌شود	صفحات فشرده
۶/۰۵	۲	۰/۰۴	%۵	سؤال رد می‌شود	اینترنت
۱/۳۲	۲	۰/۵۱	%۵	سؤال تأیید می‌شود	گزارش‌های مالی
۰/۶۱	۲	۰/۷۳	%۵	سؤال تأیید می‌شود	خلاصه تحولات اقتصادی
۱/۰۳	۲	۰/۵۹	%۵	سؤال تأیید می‌شود	شاخص‌های توسعه

سؤال ۷: آیا اختلاف معنی‌داری میان دانشجویان کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های دولتی تهران و دانشگاه‌های شهرستان‌ها از نظر میزان استفاده از روش‌ها وجود دارد؟ تنها در سه مورد با عناوین اشتراک مجله‌های تخصصی به صورت انفرادی، اشتراک فردی در شبکه‌های اطلاع‌رسانی خارجی، و استفاده از سایر کتابخانه‌های شهر محل فعالیت اختلاف معنی‌داری مشاهده گردید، و در مورد استفاده از سایر روش‌ها اختلاف معنی‌داری میان دانشجویان کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها مشاهده نگردید.

سؤال ۸: آیا اختلاف معنی‌داری میان اعضای هیأت علمی در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها وجود دارد؟

تنها در مورد اشتراک مجله‌های تخصصی به صورت انفرادی اختلاف معنی‌دار مشاهده گردید و در مورد استفاده از سایر روش‌ها، اختلاف معنی‌داری میان اعضای هیأت علمی در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها مشاهده نشده است.

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهاد

یافته‌ها نشان داد که از مجموع ۸۹ نفر دانشجوی کارشناسی ارشد، (۲۸/۱ درصد) را زنان و (۷۱/۹ درصد) را مردان تشکیل داده و همچنین از مجموع ۲۲ نفر اعضای هیأت علمی، (۹/۱ درصد) را زنان و (۹۰/۹ درصد) را مردان تشکیل می‌دهد. در مقایسه کلی، از نظر روش‌های دسترسی به اطلاعات هر دو گروه (اساتید و دانشجویان در تهران و شهرستان‌ها) از میان منابع اطلاعاتی چاپی، کتاب و در میان منابع الکترونیکی، اینترنت

مهم‌ترین منبع اطلاعاتی است که بیش از سایر منابع مورد استفاده قرار گرفته است. البته شاید بتوان دلایل استفاده بیشتر از کتاب نسبت به سایر منابع را آشنایی بیشتر گروه‌های مورد مطالعه با کتاب، موجود بودن این منبع در تمامی کتابخانه‌ها و مکان‌های علمی و پژوهشی، سهولت دسترسی به کتاب در اکثر نقاط، و همراه بودن این منبع با افراد از ابتدای آموزش در مدارس تا مقاطع مختلف دانشگاه دانست. از دلایلی که در میان منابع الکترونیکی، اینترنت بیشترین استفاده را از آن خود کرده، می‌توان به مواردی نظیر دسترسی به اطلاعات وسیع و روزآمد، دستیابی به اطلاعات زیاد در یک موضوع خاص، تسریع در بازیابی اطلاعات، امکان جست‌وجو، دریافت یا انتقال اطلاعات از یک مکان به مکان دیگر، و همگام بودن اطلاعات با متن، تصویر، و صدا اشاره کرد.

متداول‌ترین و بیشترین روش‌های کسب اطلاعات برای دو گروه اساتید و دانشجویان کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها، روش مطالعه انفرادی است. از میان خدمات اینترنتی استفاده از راهنماها و موتورهای کاوش، متداول‌ترین و بیشترین سهم را داشته است.

علت این امر را نیز شاید بتوان نوع فرهنگ مطالعه در کشور (عدم وجود روش صحیح مطالعه و پژوهش اشتراکی میان گروه‌های مختلف)، عدم امکانات و زمینه لازم برای شرکت گروه‌های علمی در انجمن‌ها و همایش‌های تخصصی داخلی و خارجی، هزینه بالای برخی نشریه‌های تخصصی برای گروه‌ها مخصوصاً دانشجویان، هزینه زیاد ثبت‌نام در همایش‌های تخصصی، روزآمد نبودن منابع کتابخانه‌ها، و فقدان آموزش صحیح روش‌های کسب اطلاعات علمی دانست. همچنین، دلایل بیشترین استفاده دو گروه از خدمات انواع موتورهای کاوش (۱) سازماندهی و وجود نظم (۲) تنوع جست‌وجو (۳) کسب اطلاعات روزآمد و (۴) تنوع موضوعات ذکر شده است.

نتایج به‌دست آمده نشان داد که میزان استفاده از کتاب توسط دو گروه اختلاف معنی‌داری دارد، به‌طوری که دانشجویان بیشتر از اساتید از کتاب استفاده می‌کنند. سهولت دسترسی، موجود بودن این منبع در تمام کتابخانه‌ها، و روش‌های آموزشی که بیشتر دانشجویان را به بهره‌گیری از کتاب سوق می‌دهد شاید از دلایل این امر باشد. در حالی که در مورد نشریه‌های ادواری و میزان استفاده از آن بین دو گروه، اختلاف معنی‌داری مشاهده نمی‌شود؛ در واقع، میزان استفاده از نشریه‌های ادواری بین دو گروه اندک است. به نظر می‌رسد ناکافی بودن تعداد نشریه‌های علمی کتابخانه‌ها و به موقع نرسیدن آنها در

کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی می‌تواند بر کاهش میزان استفاده اثرگذار باشد. یافته‌ها همچنین نشان داد که هر دو گروه به نسبت خیلی کم از صفحات فشرده بهره می‌گیرند. به نظر می‌رسد در این مورد نیز علت امر عدم اطلاع کافی از وجود چنین منابعی جهت کارهای تخصصی برای دو گروه، نیاز داشتن این منابع به ابزارهای کمکی دیگر جهت بازیابی و استخراج اطلاعات از آنها و نبود کارگاه آموزشی ابزار رایانه‌ای و نرم‌افزارهای تخصصی در اکثر دانشگاه‌های مورد مطالعه باشد. همچنین، میان دانشجویان و اساتید مستقر در دانشگاه‌های دولتی تهران و دانشگاه‌های دولتی شهرستان‌ها، از نظر بهره‌گیری از روش‌ها، تفاوت‌های زیادی وجود دارد؛ دانشجویان و اساتید مستقر در دانشگاه‌های دولتی تهران از امکانات بیشتری برای دسترسی به منابع و اطلاعات برخوردارند.

ملاحظه شد که میان دانشجویان در دانشگاه‌های دولتی تهران و شهرستان‌ها اختلاف معنی‌داری وجود دارد. به طوری که وجود مواردی از قبیل متمرکز بودن اکثر وزارتخانه‌ها، سازمان‌های اقتصادی و دانشگاه‌هایی که دارای رشته مدیریت بازرگانی هستند در تهران به عنوان مرکز کشور، همچنین مشغول به کار بودن اکثر اساتید، کارشناسان و صاحب‌نظران بازرگانی در شهر تهران و استقرار بیشتر کارگزاران و ناشران عمومی و تخصصی در تهران و به تبع آن تولید نشریه‌های تخصصی توسط آنها سبب شده تا استفاده دانشجویان مستقر در تهران از میزان دسترسی بیشتری در مقایسه با همتهای شهرستانی خود داشته باشند؛ لیکن این امکانات در شهرستان‌های کشور به آسانی قابل دستیابی نیست و وجود کم تعداد ناشران، سبب کاهش تعداد نشریه علی‌الخصوص، نشریه‌های تخصصی در آن مناطق بوده است و دانشجویان در شهرستان از روش‌های دیگری جهت کسب اطلاعات استفاده می‌کنند. تحقیق حاضر نشان داد که اختلاف معنی‌دار میان اعضای هیأت علمی مستقر در تهران و شهرستان‌ها از نظر میزان استفاده از روش‌های مختلف دسترسی به اطلاعات وجود دارد. به‌طور مثال، اساتید مستقر در تهران از "اشتراک نشریه‌های تخصصی به صورت انفرادی" بیشتر استفاده می‌کنند. دلیل این امر مستقر بودن اکثر کارگزاران و ناشران در تهران و نیز وجود بیشتر مجله‌ها و نشریه‌های عمومی و تخصصی در تهران نسبت به شهرستان‌هاست که منجر به افزایش استفاده از آن شده است.

پیشنهادها

به منظور ارتقاء وضعیت اساتید و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی

در کسب روش‌های صحیح دسترسی به اطلاعات و ارائه راهکارهایی جهت بهبود روش‌های دسترسی در دانشگاه‌های دولتی پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردد:

۱. ایجاد زمینه لازم و فراهم آوردن امکان عضویت اساتید و دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی در مجامع علمی و شرکت در همایش‌های داخلی و خارجی.
۲. ایجاد کارگاه‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی بازرگانی برای دانشجویان این رشته در دانشگاه‌ها جهت آموزش روش‌های دسترسی به اطلاعات خاص بازرگانی.
۳. اشاعه فرهنگ استفاده بیشتر از منابع الکترونیکی از طریق فراهم کردن نرم‌افزارهای تخصصی و بانک‌های اطلاعاتی مرتبط برای گروه‌ها در دانشگاه‌هایی که مجری برگزاری دوره‌های کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی هستند.

مآخذ

بهان، کیت (۱۳۷۷). آشنایی با تکنولوژی اطلاعات. ترجمه مجید آذرخش، جعفر مهرداد. تهران: سمت.

جهانگیر، غلامحسین (۱۳۷۹). "مطالعه رفتار اطلاعاتی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های بیرجند". پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی. دانشگاه تهران. دانشکده علوم تربیتی. گروه آموزش کتابداری (۱۳۵۴). تحقیق درباره روش‌هایی که اعضای هیأت علمی دانشکده علوم دانشگاه تهران برای دستیابی به منابع و مدارک علمی به کار می‌برند. تهران: دانشگاه تهران.

دانشی، محمد حسین (۱۳۵۵). "مشکلات بازیابی اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی". کتابداری. دفتر ششم (۱۳)، ص ۶۸-۷۶.

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ سازمان سنجش آموزش کشور (۱۳۸۰). راهنمای انتخاب رشته‌های تحصیلی، آزمون ورودی تحصیلات تکمیلی. تهران: سازمان سنجش آموزش کشور.

Halttunen, kai (2003). "Students Conceptions of Information Retrieval: Implications for the Design of Learning Environments". *Library and Information Science Research*. 25(3): 307-332.

Ikoja-Odongo, Robert; Ochollab, N.Dennis (2003) "Information Needs and Information Seeking Behavior of Artisan Fisher Folk of Uganda". *Library & Information Science Reseach*. 25(2): 127-142.

Line, Maurice and Gravery, W. (1972) "Information Needs and Uses". *Annual Review of Information Science and Technology*, Washington: American Society For Information Science, 7(4): 58-65.

سال دوم، شماره ۲ (زمستان ۱۳۸۳)

اطلاع‌شناسی

INFORMINOLOGY

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سال دوم علوم انسانی
گزارش